

НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ

ВЪЗПОМЕНАТЕЛЕН ЛИСТ

ПО СЛУЧАИ ПЕТ ГОДИНИ ОТ ГЕРОИЧНАТА МУ СМЪРТ

РЕДАКТИРА КОМИТЕТ

Отговорен редактор: СТ. СТОИЦОВ

Юли, 1947 год., гр. Г. Джумая

ЦЕНА 10 ЛЕВА

НИКОЛА ВАПЦАРОВ

„Бъди мъжествен, упорит и с непреклонна воля, да не сломят характера ти никакви беди! И срещнат ли те на живота тежките неволи или неправдите — като стомана твърд бъди!“ —

Това са майчини слова — напътствията скъпи — през скрити сълзи казани на пътната врата. Това са думите, що ти в сърцето си бе скътал и бяха броня на безстрашието пред смъртта.

И вярата ти в бъдеще от песен по прекрасно узряваше като под слънце житното зърно. За това туй бе тъй естествено и толкоз ясно — и ти борбата и поезията сля в едно.

Познаваше и враговете — яростни и стръвни — и подвигът на геройните борци. Но ти, ти знаеше и туй, че „Първите ще паднат в кърви“, но туй не те разколеба ни миг, не те смути.

В онази лятна вечер, когато ти застана с лице срещу палачите си с песен на уста, ти знаеше: след тебе други идваха на смяна — това ти стигаше за да не трепнеш пред смъртта.

За подвига си личен ти не търсеше награди, но ние помниме единствената ти борба и ще разкажем на поколенията млади за жертвата ти несравнима в тежката борба.

ПЪРВИЯ СПАСОВ

Неврокоп, литкръжок: „Людмил Стоянов“

Из едно писмо на майката на поета за последните дни на сина й

„Аз почвам . . . ръката отскача на страни от писалката, борят се разнежени чувства с една строга заповед и писалката почва да драска.

След като бях написала три молби до царя и една до неговата сестра Евдокия, петата ми молба бе до военния министър. До колкото мога да си спомня, съдържанието на тази молба беше следното: Представих си на си като нежен и способен поет — и ако сега се е увлякъл, осъдете го на доживотен затвор, така вие ще видите г. министре, че тоя човек ще бъде полезен за народа. Нека моят син да умре с тия думи на устата:

„Рушители на гнет вековен предаде ни предател клет . . . А можехме родино свидна, ний можехме с докраен жир да водим бой — съдба завидна, край твой свят олтар . . .“

С това завърших молбата си, изпратена на 20 юли 1942 год. На другия ден, отидох в съда. През греме на почивката, имахме свиждане с осъдените (те бяха заградени с 4 кордонни стражари). Полицаите бяха много спокойни и си водеха обикновени разговори. Когато ние със снахата се приближихме до Кольо и седнахме, една от дясната му страна, а другата от лявата, снахата почна да му разправя за писмото, което съм писала до министъра. Той изчака, изслуша я и когато тя свърши, той ме притисна до сърцето си . . . и ме целуна с усмивка чудна:

„Ах таз песен и таз усмивка, кой глас ще ми викне заше!“

— От тогава и аз запях тази песен, която ми вдъхна с целувката си, но той не ме чу вече.

Тогава очите му бяха червени, пълни с кръв. Той тихо шепнеше на ухото ми, като ме увещаваще:

— Мамо, аз трябва да умра, нека аз умра, мамо, за да се спасят другите. Ако е нужно, мамо и ти трябва да умреш.

— Последните му думи отправени към мене бяха:

— Стискай зъбите, мамо, хубаво ги стискай, калей се, както се калейва стоманата.

Банско, 15 юни 1947 г.

ЕЛЕНА ВАПЦАРОВА

Вапцаров с другарката му и бойния му другар Антон Попов

ЕДНА СТРАНИЧКА ОТ СПОМЕНИТЕ ЗА КОЛЬО

Ние всички изведнаж започнахме да го наричаме направо и просто Кольо. Това беше преди десет години в един от крайните квартали на София, в една малка стаичка, когато се събрахме в квартирата му, за да поставим началото на нашия кръжок. Видях го, в черна куртка, поразително слаб, с чудни очи — от които като че ли гледаха едновременно Достоевски, Горки и Маяковски.

И все пак след тая първа среща аз си мислех за него така — «един техник, който пише поезия» . . . Аз още не бях чул нито едно негово стихотворение, още не бях парнат от оня неповторим «Кольов огън», с който той декламираше своите творби. На втората среща той ни изнесе

— Аз паднах. Друг ще ме сменят и толкоз — какво тук значи някаква си личност!

Ник. Вапцаров

своя «Доклад». Когато след тая среща аз се прибрах късно през нощта у дома си, дълбоко анализирах и разучавах впечатлението, което остави у мене това забележително негово стихотворение и усетих за първи път така ярко и поразително, че добивам някакви нови ясни и силни «духовни очи». Това беше едно странно и същевременно силно възбуждащо чувство. От тогава и до днес, винаги когато чета или слушам негово произведение, аз отново и отново се заливам от това неизразимо възбуждане.

И действително, ако ние, неговите другари от кръжока, поискаме да изразим с най-малко думи онова, което получихме от него, би трябвало да кажем — ние получихме «нови духовни очи» ново гледане на живота, на човека и на изкуството.

Много по-късно, разучавайки Горки, аз вече можах и «теоритически» да разбера «новото Кольово» гледане на живота откривайки в него ярките белези на новия художествен реализъм, наситен с героична романтика, обединяващ действителността с идеала, реалния живот с красивата мечта за неговото преобразяване и възвишаване . . .

Друго неповторимо и неизразимо у него беше оная своего рода, неговата топлина, която само той умееше да влива в интимната дружба с човека. Неговото докосване оставаше трайна незаличима дия в сърцата на хората. И аз дълбоко вярвам, че неговите интимни другари, сега след неговата смърт, чувствуват такава празнина в сърцата си, която никога и никой друг не би могъл да запълни. Кольо обичаше по своему, а и него го обичаха също така неизразимо и неповторимо

Критиците и литературните ценители, някои от които позорно мълчаха докато той бе жив (недоглеждайки го) ще имат възможност да се «коригират» и сега да шумят около неговото изключително творчество, откривайки (как сега) «големия поет». Народът обаче от неговата любима родина — Македония и трудещия се български народ, отдавна са го приели и издигнали в сърцата си на онова високо и достойно място, което той заслужи с прекрасното си творчество и героичната си смърт.

Като всички големи изключителни дарования, Кольо навлезе в живота с делото си и смъртта си завинаги. След него идват и ще идват поколения след поколения да се учат, вдъхновяват и откриват от неговия живот и от неговата смърт. Кольо остана верен на народа си до край. И това го обезсмърти.

Кирил Николов

Умоляват се всички близки — роднини и другари на Никола Йонков Вапцаров, които са живели, работили и имат случки, спомени с него, да ги опишат в подробности и ведно с евентуални снимки, писма и др. материали да ги изпратят до обл. служба на информацията и изкуствата в гр. Горна Джумая.

ОТ РЕДАКЦИОНЕН К-Т

СПОМЕНИ ОТ ДР. ТРАЙЧО КОСТОВ

Когато полицейското следствие найсетне свърши и ни откареха в затвора делото на парашутистите беше вече почнало. Трябваше да чакаме, докато военните съдии приключат с тях — да осъдят на смърт цялата група с изключение само на 8 души и ги разстрелят веднага на стрелбище то.

Бяхме натъпкани в килиите по 8—9 души. Който познава килиите на Централния затвор, може да си представи, какво знача да се живее по 9 души — сред лято, в една такава килия. Натъпкали върху студения под напреки, ние буквално запълвахме цялата килия. Просто въздух за дишане не оставаше. Не ни пускаха на разходка.

Аз бях в една килия с Антон Иванов, Петър Богданов, Атанас Романов и др. Работехме усилено върху подготовката на процеса. Положение то беше тежко. Обвинителният акт изготвен от известния палач проку-

рор Стоманияков искаше смърт за почти всички подсъдени по нашия процес. Но духът беше бодър — килията често ехтеше от бодрите ни песни.

Едва ли е нужно да се спирам подробно по процеса. Това не беше процес, а съдебна комедия. Председателят полковник Младенов гледаше да претупа колкото се може по скоро делото, защото го чакаха други дела в Софийската област. Реколтата на делото тогава беше богата. В един изключително политически процес той за политика не позволяваше да се говори, прекъсваше грубо подсъдими и адвокати, отнемаше им думата. Когато някой подсъдим заговори за инквизицията в обществената или показваше белезите по тялото си, побойната, председателят динично заявяваше: «Ще те бият я, кафе ли искаш да ти поднесат?» А прокурорът Стоманияков, без да му мигне око, настояваше за смъртна присъда на цялата група — повече от 60 души!

Но дори за закоравялата съвест на военните съдии това се видя прекалено. След като бяха осъдени и застреляни 18 парашутисти, по нашия процес те се задоволиха да издат «само» 12 смъртни присъди — от тях 6 задочно. Останалите бяха осъдени до живот и на 10—15 години строг тъмничен затвор, а една значителна група — явката бяха оправдани. Осъдените на смърт: 1. Антон Иванов, 2. Петър Богданов, 3. Антон Попов, 4. Атанас Романов, 5. Никола Вапцаров и 6. Георги Минчев бяха веднага отделени от останалите подсъдими и още същата вечер застреляни на стрелбището.

Няма никога да забравя тежката минута на раздялата с осъдените другари. Присъдата си те посрещнаха спокойно, но няколко майки и жени не можаха да сдържат риданията си. Нервите бяха опънати до скъсване — нали всички очаквахме смъртни присъди! Силни ръкостискания, прегръдки, последен поглед върху скъпите другарски лица, които нямаше да видим вече никога! Вечерта в килията беше значително по-широко — три-

ма души осъдени на смърт липсваха . . .

Би било неправилно да се премълчи, че една значителна част от подсъдимите, в това число и от осъдените на смърт, не бяха могли да издържат страшните инквизиции и бяха правили признания. Но в съда те се държаха добре, а осъдените посрещнаха смъртта героично, с песен на уста.

Тежък беше ударът, който партията претърпя с разстрелването на парашутистите и на 6 души от ЦК и неговия апарат. В лицето на Антон Иванов партията загуби свой дългогодишен и талантлив ръководител, излязъл от работническите среди. Инструкторът на ЦК — Петър Богданов — агроном държа пред съда най-хубавата последна дума в целия процес — смела, болшевишка, издържана последна дума. Многообещаващият журналист Антон Попов, енергичният и твърдокаменен металург Романов, поетът Н. Йонков Вапцаров, парашутистите — всички бяха ценни и високо квалифицирани партийни работници.

Но врагът не можа да постигне целта си — да обезглави и парализира съпротивителното движение. Още летите членове и сътрудници на ЦК — Антон Югов, Цола Драгойчева, Димитър Ганев, Христо Михайлов, Дико Диков, Борис Копчев и др., по деха в здравите си ръце знамето на партията и продължиха борбата. Скоро около тях се групираха и избягалите и освободените от затворите и концлагерите (Бай Добри, Емил Марков, Георги Чанков, Владо Георгиев, Владо Тричков и много други). Вместо да замре, съпротивителното движение получи нов подем. През 1943 и особено 1944 година, партизанското движение обхвана почти цялата страна, за да завърши при дейната помощ на Червената армия, с блискавата победа на 9 септември.

В тая победа са вградени костите и кръвта на хиляди най-добри борци. Между тях видно място заемат езекутираните от процесите на парашутистите и ЦК.

Поклон пред скъпата им памет!